

В. І. О л і й н и к

ЗНАХІДКА ГАЛЬШТАТСЬКОГО МЕЧА В СЕЛІ СИНЬКІВ НА ТЕРНОПІЛЬЩИНІ

Стаття присвячена введенню в науковий обіг знахідки бронзового меча з чашоподібним навершям поблизу села Синьків Заліщицького району. Подається детальний опис знахідки, визначено культурну приналежність.

К л ю ч о в і с л о в а: меч, фракійські племена, культура Гава-Голігради

Одинадцятого травня 2007 року під час меліоративних робіт, які проводило Кам'янець-Подільське виробниче управління меліорації і водного господарства на території Синьківської сільської ради Заліщицького району Тернопільської області знайдено бронзовий меч (рис. 1). Його вирив в товщі ґравію на глибині півтора метра на схилі високого лівого берега Дністра бульдозерист Франц Михайлович Сандулович. Знахідку підібрав сторож управління Олександр Михайлович Воронюк, який передав її своїй дочці Тетяні, що працює диспетчером історичного факультету Кам'янець-Подільського національного університету. Таким чином меч потрапив в археологічний музей університету.

За уточненими даними меч виявлено на правому схилі яру в 60 м на південь від шосейної дороги «Синьків-Колодрібка» і 600 м на захід від ур. Городище, яке у 1987 році досліджувала Дністровська археологічна експедиція Київського державного університету імені Т.Г. Шевченка під керівництвом Юрія Миколайовича Малеева [Малеев, 1987, с. 1—11].

Меч відноситься до типу мечів з чашоподібним навершям. Його довжина — 50 см, руків'я — 9,4 см, леза — 40,6 см. Максимальна ширина леза — 3 см. Діаметр чашечки — 4,7 см. Руків'я меча має бочкоподібну, овальну в перетині форму. Внизу воно навскіс розширюється і сплющується. Розширення має круг-

лий виріз розміром три чверті кола. Верхня частина руків'я розширюється догори і має форму чашечки. Двосічний клинок орнаментований викарбуваним неглибоким різьбленням. На його поверхні з протилежних сторін нанесено дві групи жолобків, розміщених паралельно лезу меча по три лінії. Вздовж клинка біля жолобків є візерунок з двох паралельних хвилястих ліній і розміщених між ними паралельних косих насічок. Меч був колючою і рубаючою зброєю. Враховуючи його невеликі розміри, використовувався для ближнього бою пішого воїна. Знахідка є унікальним високохудожнім виробом з бронзи.

Мечі з чашоподібним навершям досить широко відомі у Центральній Європі на півночі від Альп. Найбільше їх знайдено в басейні річки Тиса [Малеев, 1991, с. 23]. На території Прикарпаття мечі такого типу походять з сіл Поддністр'яни Жидачівського району Львівської області, Волока Глибочького району Чернівецької області, Залуква Галицького району, міста Яремча Івано-Франківської області [Малеев, 1992, с. 193].

На нашій території мечі з чашоподібним навершям можуть бути датовані IX ст. до н. е. У цей час на території Прикарпаття та Західного Поділля мешкали стародавні фракійці, що залишили після себе голіградську групу пам'яток фракійського гальштату, з якою пов'язуються даного типу мечі [Малеев, 1990, с. 117].

У IX ст. до н. е. фракійське населення споруджує на своїх поселеннях оборонні укріплення (земляні вали і рови) перетворюючи їх на городища — тимчасові сховища від ворогів, а пізніше — в родо-племінні оборонні центри з постійним населенням. Спорудження городищ було надзвичайно трудомісткою справою, у якій

Рис. 1. Меч із с. Синьків Заліщицького району Тернопільської області

брала участь велика кількість будівельників. Це говорить про реальність військової загрози. Про це свідчать й знахідки центральноевропейських бронзових мечів поблизу городищ [Малеєв, 1999, с. 62].

У 600 м від знайденого меча на віддалі кілометра від села Синьків розміщене фракійське городище, мешканці якого контролювали з високої кручі ділянку Дністра на відстані близько 10 км, а також брід, що в літню пору з'єднував територію Буковини з Поділлям [Малеєв, 1998, с. 18—19]. Ще одне селище фракійців відоме в урочище «Верх Рудок» на віддалі 2 км від згаданого села. Найближчі до синьківського городища укріплені селища фракійців були в селах Городниці Городенківського району Івано-Франківської області, Лисичниках Заліщицького, Кривчому Борщівського районів Тернопільської області [Малеєв, 1987, с. 87] і Волоці Глибоцького району на Чернівецьщині [Тимошук, 1970, с. 17]. До речі, у 1962 р. неподалік фракійського городища в селі Волока знайдено два бронзові мечі, один з яких подібний до синьківської знахідки.

Дослідження городищ Гава-Голіградської культури свідчить, що їх спорудження пов'язане із загрозою степових кочівників-кіммерійців, які у IX—VII ст. до н. е. мешкали у степовій і, частково, лісостеповій зоні, поширеній на заході від нижньої течії Дунаю до Поволжя на сході [Словник-довідник..., 1996, с. 49, 117].

Кіммерійськими є знайдені у 1983 році у місті Заліщики на фракійському селищі в урочищі «Ущилівка» бронзовий наконечник стріли від лука і бронзовий гак-застібка від бронзової оковки бойового пояса, що зберігаються в Заліщицькому краєзнавчому музеї [Малеєв, 2003, с. 114—115].

Фракійські городища проіснували у Середньому Подністрів'ї до VII ст. до н. е., тобто до появи так званих скіфів Західного Поділля, чий пам'ятки-кургани розташовані в селах Городок, Дуплиська [Sulimirski 1936, с. 67, 70] і Зозулинці [Малеєв, 1991, с. 162—181] Заліщицького району на Тернопільщині.

Проти яких ворогів доводилось застосовувати мечі піхотинцю з синьківського городища? Про це мовчить історія. Це могли бути кіммерійці або племена чорноліської культури зі сходу, із заходу — носії культури урнових поховань, з півночі — носії лужицької культури та з півдня — нова група фракійських племен.

Однак, замічено, що городища фракійці споруджували на західній стороні річкових долин.

Значить, причиною їх будівництва, очевидно, була загроза зі сходу.

Бронзовий меч з чашоподібним навершям з Синькова є рідкісною, унікальною знахідкою — першою такого типу давньої зброї на Тернопіллі.

Малеєв Ю.Н. Гальштатские городища в Западном Подольи и Прикарпатье // Межплеменные связи эпохи бронзы на территории Украины. — К., 1987. — С. 87.

Малеєв Ю.Н. Отчет о работе Днестровской археологической экспедиции Киевского университета в 1987 г. — К., 1988.

Малеєв Ю.М. Центральноевропейські бронзові мечі на Поділлі та Буковині // Вісник Київського університету: Історико-філологічні науки. — К., 1991. — Вип. 3. — С. 23.

Малеєв Ю.М. Курган західноподільської групи поблизу с. Зозулинці // Поховальний обряд давнього населення України. — К., 1991. — С. 162—181.

Малеєв Ю.Н. Гальштатские элементы вооружения в междуречье Днестра и Прута // Ziemię polskie we wczesnej epoce zelaza i ich powiazania z innymi terenami. — Rzeszow, 1992. — S. 193.

Малеєв Ю.М. Відкриття фракійських городищ на території України // Київський університет як осередок національної духовності, науки і культури. Матеріали науково-теоретичної конференції, присвяченої 165-річчю університету. Гуманітарні науки. — К., 1999. — Ч. I. — С. 62.

Малеєв Ю. Богатирська застава на Дністрі // Галич і Галицька земля у державотворчих процесах України: М-ли Міжнар. ювіл. наук. конф. — Івано-Франківськ, 1998. — С. 18—19.

Малеєв Ю. Дослідження передскіфського періоду Тернопілля Київським університетом // Археологія Тернопільщини. — Тернопіль, 2003. — С. 114—115.

Малеєв Ю.М., Томенчук Б.П. Гальштатські мечі з Івано-Франківського музею // Археологія. — 1990. — Вип. 3. — С. 117.

Словник-довідник з археології. — К., 1996.

Тимошук Б.О. Археологічні пам'ятки Чернівецької області. — Чернівці, 1970.

Sulimirski T. Scytowie na Zachodniem Podolu. — Lwow, 1936.

V. I. Oliinyk

A FINDING OF GALSHTAT'S SWORD IN THE VILLAGE SYNKIV OF TERNOPIL REGION

The article is devoted to describing the bronze sword with cuplike top. Finding was analyzed in detail and fixed its belonging to the culture.